

Albanië

- ▶ Doorkruis het magnifieke berggebied bij Lepushë
- ▶ Verken levendig Shkodër op de fiets
- ▶ Overnacht in de imposante verdedigingswerken van Fushë Bulqizë
- ▶ Zwerf tussen verlaten dorpen in de heuvels van Peshkopi
- ▶ Ervaar de vroegste Europese culturen in duizelingwekkend Byllis
- ▶ Ontdek bijna vergeten culinaire tradities in Përmet
- ▶ Proef unieke wijnen in een schaduwrijke boomgaard van Alpeta

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf
- 1 11 Albanië: een kennismaking**
 - 12 Natuur
 - 15 Politiek en samenleving
 - 19 Economie
 - 21 Bevolking
 - 29 Eten en drinken
- 2 35 Geschiedenis**
 - 36 De Illyriërs
 - 36 De Romeinen en Byzantijnen
 - 38 Onder Ottomaans bewind
 - 40 De strijd om onafhankelijkheid
 - 43 Ahmed Bey Zog en de Tweede Wereldoorlog
 - 45 Onder de communisten
 - 47 Hoopvolle jaren
- 3 51 Kunst en cultuur**
 - 52 Literatuur
 - 55 Film
 - 55 Beeldende kunst
 - 57 Architectuur
 - 58 Muziek
- 4 61 Tirana**
 - 63 Aan het Skanderbegplein
 - 71 Verder weg van het plein
 - 77 Tips en adressen
- 5 83 Rondom Tirana**
 - 84 Krujë
 - 88 Dajt
 - 89 Bunk'Art 1
 - 90 Tussen Tirana en Elbasan
 - 93 Elbasan
 - 96 Durrës
 - 102 De Kaap van Rodon
 - 104 Tips en adressen
- 6 109 Het noorden**
 - 110 Tussen Tirana en Shkodër
 - 114 Shkodër
 - 122 Rondom Shkodër
 - 123 Naar de noordelijkste punt
 - 126 Theth
 - 131 Van Shkodër naar het oosten
 - 134 Valbonë
 - 136 Tussen Valbonë en Kukës
 - 136 Kukës
 - 141 Tussen Kukës en Peshkopi
 - 141 Peshkopi
 - 144 Uit Peshkopi naar het westen en zuiden
 - 146 Van Peshkopi naar Burrel en verder
 - 150 Historisch Mirditë
 - 153 Tips en adressen

Woord vooraf

Albanië is een land van contrasten. Het is het grondgebied waar de vroegste beschaving van Europa tot bloei kwam, met een heerlijke kustlijn, unieke wetlands en berglandschappen van een soms buitenaardse schoonheid. Een land met verlaten dorpjes waar mensen je spontaan je koffie of raki onthallen. Van betoverende UNESCO-steden vol levende ambacht.

Maar ook een land van zwerfvuil, chaos en viezigheid. Van scheefgezakte, schimmelige huizen, falende voorzieningen en ouderen die dag in dag uit ploeteren om rond te komen. Het groeiend toerisme heeft welvaart gebracht, maar helaas vooral bij de mensen die er al genoeg van hadden. De duurste hotels aan de rijke Riviëra zijn pakhuizen van zwarte contanten, corruptie en nepotisme tieren welig.

Helemaal verwonderlijk is dit misschien niet. Na de Romeinen, de Byzantijnen en de Ottomanen kwamen steeds weer nieuwe legers. Steeds opnieuw heeft het oude stammenvolk op de strategische kuststrook aan de rand van Europa zich tegen indringers moeten verzetten. En de repressie waarin dit verzet tussen 1945 en 1991 onder Enver Hoxha ontaardde, is uiteindelijk zo traumatiserend geweest, dat een deel van de bevolking nooit meer kleur op de wangen heeft gekregen. Zelfs al kwam een deel van de jongeren die na de val van het communisme vertrok om elders een bestaan op te bouwen ook weer terug, van de bijna 3,3 miljoen inwoners die het land toen telde, is nog maar 2,5 over. Velen leven van het geld dat hun kinderen in het buitenland verdienen.

Daarom: Albanië is een schitterend land, maar ook een land waar rijkdom en aandacht slecht verdeeld zijn. Wees je daarvan alsjeblieft bewust. Focus niet op Tirana, Blue Eye en de hippe strandjes waar het toerisme al helemaal geëxplodeerd is, maar zoek vooral ook het ongebaande binnenland: verborgen juwelen uit de oudheid, culinaire tradities en gastvrije mensen die uitzien naar je komst en je aandacht nodig hebben. Achter het vuil en de armoe van vergeten dorpjes schuilen altijd schoonheid en gulle warmte. Stel je open en je zult niet gauw teleurgesteld zijn.

Yvonne van Osch

Tirana

Getimmer, getoeter, hijskranen, sloopkogels. Hoeden, pakken, hoge hakken. Geblindeerde SUV's, mannen met koffertjes op stepjes. Dure horloges, torenflats... Op weinig plaatsen zul je zoveel tekenen van welvaart zien als in de Albanese hoofdstad.

Of de huidig premier Edi Rama het in zijn tijd als burgemeester (2000-2011) zo al had bedacht, toen hij met de verfkwast kleur gaf aan de grauwe flats uit een andere tijd? Behalve goede pr is het in ieder geval het startschot gebleken voor een ongekende vernieuwingsdrift, met name in het centrum. Lang niet iedereen is er blij mee. Uit zijn krachten gegroeid, megalomaan, spottend met tradities en de Albanese identiteit. Dat zijn zo de kwalificaties die je hoort.

Het maakt Tirana niet minder interessant. In de oude wijken rond het centrum gaat het gewone leven door. De markten, de koffiehuisen, kleine ateliers. Bezoek vooral ook die wijken als je benieuwd bent naar de ziel van de stad. Je zult zeker verrassingen tegenkomen.

< Beschilderd rolluik in de wijk Blloku, een wat verdrietig ogend monument van tijdelijkheid.

Tirana

Als je aankomt in Tirana

De meeste mensen die Albanië bezoeken, zullen met het vliegtuig komen (zie hiervoor Praktische reisinformatie vanaf p. 257). Je landt op de internationale luchthaven zo'n 20 km ten noordwesten van de hoofdstad bij het plaatsje Rinas, zoals het vliegveld in de volksmond ook wordt genoemd. Wees zo verstandig in de bagagehal meteen een flinke hoeveelheid geld te pinnen. Je betaalt 7 à 8 euro aan transactiekosten.

De officiële, elektrische taxi's vind je als je recht door de aankomsthal verlaat. Ga je linksaf, dan komen je vanzelf chauffeurs van goedkopere taxi's tegemoet. Voorbij de kiosken voor de autoverhuur vind je de bussen naar onder meer Tirana, Vlorë en Fier. Een auto huren is makkelijk, en autorijden in Albanië een fantastische attractie. Je moet niet bang zijn voor kuilen of brutaal weggebruik. Albanese rijden een beetje zoals wij fietsen: intuïtief en assertief. Zolang je ontspannen meegaat in de flow, gaat het bijna vanzelf. Kijk voor meer informatie over autohuur in Tips en adressen op p. 78.

AAN HET SKANDERBEGPLEIN

Tirana, het politieke en economische hart van Albanië, is ontstaan aan het einde van de 17de eeuw, maar kwam pas tot ontwikkeling nadat de stad in 1920 als hoofdstad aangewezen werd. De Italianen, die het land in de Eerste Wereldoorlog hadden bezet, introduceerden een westerse architectuur, te beginnen bij het grote Skanderbegplein. Onder andere de Nationale Bank en het gemeentehuis zijn gebouwd in wat heet de fascistische stijl, strak en symmetrisch, met een hint naar de klassieke Romeinse tijd. Bij de aanleg van straten werd rekening gehouden met flink marcheren en een groot publiek. Nu nog steeds wordt de plattegrond van Tirana door ruime boulevards gedomineerd. Tirana is geen miljoenenstad; het stedelijk gebied telt ruim 520.000 inwoners, vergelijkbaar met Den Haag of Antwerpen.

Op het centrale plein lijken alle wegen van het land zo'n beetje samen te komen. Een passend eerbetoon aan de naamgever, Skanderbeg, die met de bundeling van het verzet tegen de Ottomanen het Albanese volk bij elkaar bracht en daarom wordt gezien als de vader des vaderlands. Vanuit het midden van het plein kijkt hij toe vanaf zijn bronzen paard. Vóór hem de licht bollende vlakte van marmeren platen die bij de restauratie van 2017 uit alle steden van het land verzameld werden, achter hem het jonge groen en de wegen naar het zuiden.

Noordkant

Het Skanderbegplein is een mooi vertrekpunt voor je toer. Aan de noordkant, in de Rruga Ded Gio Luli 4 aan de overkant van de weg, is een klein toeristenbureau dat plattegronden en informatie over het openbaar vervoer verstrekt. Het ligt in de schaduw van het prestigieuze Tirana Intercontinental Hotel, dat als een gigantische rugdekking achter het al wat oudere Tirana International Hotel verzezen is en vanaf 2025 ruimte biedt aan 300 extra bedden. Ook aan de oostkant is een architectonische noviteit gerealiseerd, het Skanderbeg-gebouw, ook wel de Rots van Tirana genoemd. Inderdaad, een gebouw waarin het hoofd van de nationale held te herkennen is, een ontwerp van de Nederlandse Winny Maas van architectenbureau MVRDV, dat er goed op staat bij de Albanese projectontwikkelaars. Het Rotterdamse

Toegangspoort van het Bektashi World Center in de Rruga Bajo Topulli aan de oostkant van Tirana.

genomen bouwwerk weinig te maken. Het werd ontworpen door de dochter en schoonzoon van Enver Hoxha als museum voor diens nalatenschap, maar heeft die status nooit gekregen. Na 1991 werd het gebouw herbestemd tot conferentie- en expositieruimte. Tijdens de Kosovo-crisis in 1999 deed het dienst als basis voor de NAVO en enkele hulporganisaties. En sindsdien, terwijl het monument verviel tot klimobject en decor voor horrorfilms, heeft afbraak of herbestemming zo'n beetje jaarlijks op de stedelijke agenda gestaan. Uiteindelijk werd de opdracht voor een nieuw ontwerp toegekend aan het Rotterdamse MVRDV, die van het brutalistische experiment een innovatieve techhub heeft gemaakt. Eind 2023 werd de selfiemagneet in het bijzijn van onder anderen Emmanuel Macron en Mark Rutte officieel geopend door premier Edi Rama.

De premier houdt even verder naar het zuiden kantoor in een streng bewaakt gebouw waar regelmatig demonstranten met traangas verdreven worden.

Nog verder ligt onder andere het congresgebouw en het enorme Sheshi Nënë Tereza met rechts daarvan diverse universiteitsgebouwen en links, mooi herbouwd rond een weidse binnenplaats, het **Nationaal Archeologisch Museum**. Dit museum is een expertisecentrum voor het vakgebied en herbergt in de kelders meer dan 2000 stukken uit heel Albanië. Bovengronds is er een bescheiden tentoonstelling, met onder andere een minuscuul vruchtbaarheidsbeeldje uit het vroege neolithicum.

JAZZ, WIJN EN VINTAGE

Naast een oneindige hoeveelheid koffiebars en restaurants kent Tirana ook een aantal bijzondere jazzclubs, wijnbars en vintagewinkels. Een greep uit de leukste.

Jazz en wijn

- Hemingway Bar, legendarische jazzclub aan de Rruga Kont Urani iets ten noordwesten van het plein, gedimd licht, cocktails, een onverstoorbare huiskat en de feel van Cuba.
- Cin Cin Tirana, in het zuiden van Blloku aan de Rruga Perlat Rexhepi, in verduisterd souterrain met veel foto's en parafernalia vol weemoed, voor goede cocktails en lekkere jazz.
- The Piano, iets zuidelijker nog, aan de Rruga Lidhja e Prizrenit, smaakvolle wijnbar met veel hout en live pianomuziek, voor de beste wijnen met bijpassende hapjes.
- Vena Vinoteka, in de Rruga Komuna e Parisit 3 ten westen van Blloku, superieure wijn (ook om mee te nemen) en verrassende hapjes met een razendsnelle bediening.
- Bar 18°, net iets noordelijker in de Rruga Njazi Demi, eigenzinnig ingerichte bar voor cocktails, wijn en lekker eten.

Interieur van de populaire Bar 18°.

Vintage

- Backintime Retro & Vintage Store, ten westen van het plein in de Rruga Him Kolli, gezellig winkeltje met antieke elektronica, vinyl en rotzooi.
- Thrilling Thrifter, in de noordwestelijke Rruga Hysni Gerbolli, ruime winkel voor fancy tweedehands dameskleding en messcherpe nagels.
- Vintage & More, in de Rruga Jeronim de Rada ten oosten van het plein, winkel van bescheiden formaat maar ramvol goed gesorteerde vintage kleding.
- The Vintage God, net over de brug in de Rruga Fatmir Haxhiu, voor de liefhebbers van bedrukte T-shirts en worker-jeans.
- Chrono, in Blloku aan de Rruga Brigada e VIII, een grote collectie van gebruikte voetbal- en baseballshirts, maar ook petjes, sneakers, zonnebrillen en bedrukte jeans.

Rondom Tirana

Het gebied rond Tirana is goed voor een kleine week aan dagtochten vanuit de hoofdstad. Je hebt het voor het uitkiezen, of je nou voor natuurschoon gaat, voor de geschiedenis, het strandleven, karakteristieke producten, souvenirs of voor relieken uit de communistische tijd. Op nog geen uur rijden naar het noorden ligt de eeuwenoude citadel en bazaar van Krujë. In het oosten brengt een kabelbaan je naar de historische berg Dajt met een prachtig uitzicht over de stad en de hellingen. Naar het zuiden, als je wilt over een sensationele bergrug, wacht de industriestad Elbasan, met zijn verstilde ommuurde oude centrum. Durrës, in het westen, nou ja, dat moet je maar zien. En ga je voor de rust, dan is de Kaap van Rodon een prima optie.

< Breiende vrouw op de Rruga Sul Misiri in Elbasan, waar ook levendig markt gehouden wordt.

De bazaar van Krujë, die vanaf een uur of tien 's morgens tot 's avonds afgeladen is.

ligging van de plek kom je op een vrij directe manier in contact met het leven van toen. Vergeet niet jezelf in traditionele kleding te laten vereeuwigen.

Ook aan de westkant van de citadel, een stukje naar beneden langs de steile straatjes waar nog enkele families wonen, verschuilt zich tussen olijfbomen en muurtjes van gestapelde stenen de **tekke van Dollmë**. Een tekke is geen kerk en geen moskee, maar de heilige plek van de bektashi (zie p. 25). Het kleine gebouw werd in de 12de eeuw gebouwd als Byzantijnse kerk en kreeg pas in de 18de eeuw zijn huidige bestemming. Helaas raakte de tekke zwaar beschadigd door de aardbeving die het gebied eind 2019 teisterde en 51 levens eiste. Het bouwwerk wordt gestut, en de toekomst van deze historische plek is verre van gewis. Gelukkig staat de naar men zegt 700 jaar oude olijfbom nog wel overeind.

Niet ver van de tekke vind je een laatmiddeleeuws badhuis (hamam), waar Skanderbeg nog gebed moet hebben. Hoewel het grondig gerestaureerd werd, is het jammer genoeg niet open voor publiek.

Tekke in de rotswand

Vanaf de citadel van Krujë zie je op een van de heuveltoppen van de bergen aan je oostkant een verlaten geel gebouw. Bij dit gebouw gaat een trap omhoog naar de **tekke van Sari Salltik**. Deze plek vol mysterie verenigt een

kleine ruimte in een rotsspleet, een waterbassin en een stenen terras waar potten met bloemen het schaarse zonlicht vangen. Al is er in de gebedsruimte niet veel meer te zien dan wat foto's en plaatjes, de sfeer is bijzonder, ook door de vissige lucht van gesmolten kaarsvet. Sari Salltik, de legendarische baba die het bektashisme in de 14de eeuw in het land van de Albani zou hebben geïntroduceerd, gaf volgens de legende verlichting aan kreupelen en blinden en doodde een draak met zijn blote handen om het volk te beschermen. Een gestaag doordruppelend stroompje bezoekers zwelt jaarlijks aan tot tussen 14 augustus en 14 september, wanneer het de tijd van pelgrimage is. Je bereikt de tekke langs de Kruga i Malit die achter het Panorama Hotel omhoog gaat. Vlak bij de grot liggen drie restaurants waar je onder meer gegrild vlees van geiten uit de bergen kunt eten.

Qafë-Shtamë

Zo'n 25 km ten oosten van Krujë in de bergen begint het nationaal park Qafë-Shtamë, oftewel de pas van Shtamë. Het gebied, dat in 1996 een beschermde status kreeg, staat bekend om zijn schone lucht, heldere bergmeren, 60 jaar oude grove dennen en eiken, en het spannende rotsige landschap van pieken en kloven. De hoogste piek heet Maja e Liqenit en ligt op een hoogte van 1724 m, niet ver van de waterfabriek van Qafë-Shtamë. Het water komt uit wat wordt genoemd Burimi i Nënës Mbretëreshë (de bron van de koninginmoeder) waarvan je een open ader aan kunt treffen. De koninklijke familie had een villa in het park.

De weg naar het park, de **SH38**, is bochtig en steil en volgt de bergen langs de kloof van de rivier de Drojë. Vijf haarspeldbochten markeren het laatste stuk tot het kleine centrum, dat wordt gevormd door enkele eenvoudige voorzieningen. Het vervolg van de weg, die doorloopt tot Burrel, is al jaren in revisie en nog niet als begaanbaar aangemerkt. Reken er dus niet op dat je van Krujë naar Burrel kunt rijden. Ook is het moeilijk informatie te vinden over het park en de wandelpaden, die niet duidelijk gemarkeerd zijn. Voor langere wandeltochten kun je beter naar de bergen bij Theth en Valbonë in het noorden, bij Peshkopi in het oosten, of Përmet in het zuiden.

Mocht je het tochtje langs een rommelige en ingewikkelde weg ervoor over hebben, dan zou je op de terugweg van Krujë nog het **Kasteel van Prezë** kunnen bezoeken, dat vlak bij de luchthaven Rinas op een heuveltop ligt. Dit kasteel, eigenlijk een dikke muur met uitkijktorens op alle hoeken, stamt uit de middeleeuwen en was een van de bastions van het verzet tegen de Ottomanen. In en rond het kasteel kun je dag en nacht vrij dwalen, aan de binnenkant van de muur is een moskee gebouwd en in de omgeving zijn enkele bars en restaurants, waaronder het populaire Kantina Enol, met een terras dat uitziet over de heuvels.

Het Bovilla Meer, een groot water-reservoir tussen Krujë en Dajt, dat in drinkwater voor Tirana voorziet.

DAJT

Een bezoek aan Tirana is niet compleet zonder trip naar de berg van Dajt in het gelijknamige nationaal park ten oosten van de stad. De stille tocht in de kabelbaan die je in een kwartier zo'n 4,5 km meeneemt over deels dicht met beuk, braam, populier, meidoorn en olijf begroeide heuvels, staat te boek als een van de mooiste in de Balkan. Het basisstation ligt tussen Tirana en de berg. Voer Dajti Ekspres in en Google Maps wijst de weg. Ga je met de bus, neem dan de lijn Porcelani tot het eindpunt. Je kunt ook met de auto de berg op, via de SH54 en de SH47, waarbij je langs een slagboom gaat en een kleine entree voor het park betaalt, maar dan mis je de belangrijkste attractie, de kabelbaan. Maar let op: op dinsdag is deze gesloten.

Het toeristisch centrum van het park is direct bij het hoge station, waar ook het functioneel ogende Belvedere Hotel gelegen is. Kinderen worden hier verwelkomd met attracties als paardrijden, skeeleren en minigolf. Verderop, iets naar het zuiden, ligt verscholen tussen de bomen een klein avonturenpark, waar je via touwen van boom naar boom kunt klimmen. Vanaf 5 jaar.

Ook paragliden, hiken en mountainbiken behoren tot het aanbod op Dajt, maar daarvoor moet je van tevoren contact opnemen. Heb je goede knieën en een dito conditie, dan zou je ook zelf de 1613 m hoge Dajt moeten kunnen beklimmen. Vergeet de andere paden die er zouden zijn, ze lopen door verboden militair gebied of zijn niet te vinden. Het is veel leuker wat rond te dwalen aan de zuidkant van de berg, een bloemenrijk grasland omzoomd

met imposante oude eiken en esdoorns. Daal je zo'n 1,5 km langs de SH47 af, dan kom je bij Gurra e Perrise, een bijzonder restaurant met een geweldige tuin waar op verschillende hoogten terrassen en forellenvijvers zijn en je een geweldig uitzicht over Tirana hebt.

> KABELBAAN EN PARK DAJT, dajtiexpres.com

De Waterval van Shëngjergj

Zet je de weg richting Dajt voort over de overigens niet al te goed onderhouden SH54 en hou je 2 km voorbij de afslag SH47 naar Dajt rechts aan bij de splitsing, dan kom je in een mooi wandelgebied waar zich de Waterval van Shëngjergj bevindt, een van de plaatsen uit het 100-dorpenprogramma waarmee de regering het Albanese toerisme wil stimuleren. Je bereikt de waterval via het pad dat even voorbij restaurant Ujvara Shëngjergj naar boven loopt, een avontuurlijke wandeling langs de rotsige berghellingen met een magnifieke beloning. Het water valt vanaf ongeveer 30 m hoogte van roodgekleurde rotsen in een meertje, waar je ook in baden kunt.

BUNK'ART 1

In het hoofdstuk over Tirana is Bunk'Art 2 beschreven, de huiveringwekkende ondergrondse expositie over het onderdrukte leven van de Albanen onder de communisten. Een andere versie hiervan is Bunk'Art 1 of kortweg Bunk'Art, een expositie in een tunnelstelsel dat eind jaren 70 voor de partijtje als antinucleaire bunker gegraven is. De ingang ligt niet ver van het basisstation van de kabelbaan naar Dajt. De expositie start met foto's van de Italiaanse invasie in Durrës in 1939, en het marcheren van de troepen over een strak symmetrisch Skanderbegplein, om geleidelijk over te gaan in de strijd van de partizanen voor de vrijheid van Albanië, die in een zo gruwelijke repressie ontaardde.

De communisten waren op langdurig schuilen voorbereid. Met luchtfiltering en -ventilatie, de opslag van vers water en met een installatie voor het verwarmen en rondpompen daarvan, een soort prototype van de latere boiler. Men liet als het even kon niets aan het toeval over. Van het gasmasker was zelfs een model voor paarden, genoemd naar de Belgische plaats Ieper waar dit in 1915 werd geïntroduceerd.

In aparte vleugels van het benauwd aanvoelende complex zie je de kamers waar Hoxha en zijn rechterhand Shehu hun kantoren hadden. De vetgekleurde landkaarten, bakelieten telefoons en meubels zullen sommigen van ons kennen uit grootmoeders tijd, met de herinnering aan een bijna ontroerend naïef vooruitgangdenken. Voor Albanen zal dat anders zijn. De oudere generaties leven nog dagelijks met de schimmen van spionage, verraad en rechteloosheid. Slechts een enkeling voelt ook nostalgie.

> BUNK'ART 1, Rruga Fadil Deliu, bunkart.al

Uitzicht op de stille bergen en de 2057 m hoge Maja e Vajushës vanuit Lepushë.

Deze noordelijke punt van Albanië, waar je buiten de zomermaanden de ijzige adem van de bergen al kunt voelen, heet Kelmend en staat behalve om zijn bijna uitgestorven culinaire tradities bekend om zijn krijgshaftige bevolking. Veel land werd hier door buurlanden veroverd en weer terugveroverd. Ook **Vermosh**, aan het eind van de SH20, heeft altijd in de vuurlinie gelegen. Veel is het niet, enkele tientallen stenen huizen en boerderijen langs zo'n 10 km van de gelijknamige rivier op een hoogte van 1050 m tussen de bergen. Maar de sfeer is er een van een ruige eenvoud die je hart kan raken, zo getuigen ook de reviews van motorrijders die in de boomgaard van Guesthouse Peraj, mogelijk onder invloed van wat zelfgestookte raki, momenten vonden van puur en ongecompliceerd geluk.

Het kleine centrum met de katholieke kerk van Vermosh (Kisha e Shën Gjon Pagëzorit) heeft in 2024 een frisse make-over gekregen. Voor het verwachte toerisme van de toekomst is een robuust hotel gebouwd met een nog wat onwennig aandoende authenticiteit in modern comfort. De zwarte gebouwen aan het begin van de weg staan er volgens dorpsbewoners vooral vanwege het zwarte geld.

THETH

Theth vormt het toeristisch hart van de Albanese Alpen, die ook wel Prokletije- of 'vervloekte' bergen worden genoemd. Waarom vervloekt? De plaats brengt hoofden en harten op hol, zo is uit de literatuur wel gebleken. Beroepsavonturier en schrijver A. den Doolaard verwoordde een

diepe fascinatie voor het verschijnsel bloedwraak in zijn veelgeciteerde *Herberg met het hoefijzer*, ontdekkingsreizigers Karl Steinmetz en Franz Nopcsa tekenden verwonderd hun ervaringen met de plaatselijke gebruiken op, de beroemde Britse reizigster Edith Durham deed aangedaan verslag van haar ontmoetingen in onder andere *High Albania*. Margaret Hasluck, Nina Rasmussen, Rose Wilder Lane, Gerda Mulder, die in de communistische tijd de eerste Nederlandstalige reisgids voor Albanië wist te publiceren, de ongeëvenaarde Albaniëkenner Robert Elsie... (zie kader p. 129) allemaal raakten ze bevangen door Theth. Door de plaats, het landschap, de nevels. En door de diep ingesleten bergcultuur waarvan de kennis en de rijkdom maar ook de last en de pijn van generatie op generatie wordt doorgegeven. Is het die schoonheid in combinatie met het harde leven? Het ondoorgroendelijke en absoluut exotische van een cultuur die qua afstand zo dichtbij is maar qua traditie zo ver weg? De echo van schoten, onvertelde verhalen en schreeuwen naar de maan? Je moet het waarschijnlijk zelf ervaren.

Wegen naar Theth

Er gaan maar weinig wegen naar Theth, twee om precies te zijn. De ene is de weg uit Shkodër langs de Ura e Mesit naar het noordoosten door het dal van de Shalë. Deze is alleen begaanbaar voor offroad-vervoer en wordt, behalve door bewoners van een tiental onherbergzame dorpjes, alleen gebruikt bij noodgevallen. De andere is de SH21, tot 2021 de nachtmerrie van onvoorbereide toeristen, sindsdien geheel geasfalteerd en begaanbaar ook zonder 4x4. Heel breed is hij echter nog niet, houd daar rekening mee. Je kunt ook een minibusje nemen. De meeste hotels helpen graag.

Terug naar de route vanuit Koplik, waar even buiten de stad langs de SH21 eenzaam in het vlakke landschap het gevangeniscomplex Burgu i Reçit opduikt, dat in 2018 in gebruik genomen werd en 780 cellen telt. Ongeveer 10 km na Koplik is er een afslag naar **Razëm**, een wat rommelige mix van

Uien die in de herfst te drogen hangen in Vermosh.

Schuurtje bij Guesthouse Mehmeti in Quku i Valbonës.

kapotte autobanden, zouden net voor Bajram Curri de afslag bij Dojan kunnen nemen voor een avontuurlijk tochtje naar Hotel Restaurant Chestnut Hill (Kodra e Gështenjave). Hier kun je eten en slapen met een heerlijk vrij uitzicht. In de buurt van het hotel loopt een wandelpad van 5 km naar een klein meer tussen de kastanjabomen door.

Bajram Curri, de belangrijkste plaats in het schitterende dal van de Valbonë, is een rustig bergstadje, genoemd naar de in 1925 overleden strijder die hier vocht voor de autonomie van Albanië en de integratie van Kosovo in Albanië. Op het mooi opgeknapte Dardaniaplein waar zijn standbeeld staat, komen de belangrijkste wegen samen en stoppen ook de minibussen. Iets oostelijker heeft de latere held **Azem Hajdari** zijn eigen beeld en plein. De in 1963 geboren Hajdari, die in Bajram Curri op school zat, was de voorman van het studentenprotest dat de val van het communisme in Albanië heeft versneld. Hij werd in 1998 vermoord door politieke rivalen, een daad die tot een dagenlange gewelddadige oproer leidde.

Bajram Curri heeft een ziekenhuis, een geldautomaat (niet onbelangrijk) en enkele hotels en restaurants. Elk jaar, midden juni, veert het stadje op voor muziek- en dansfestival Sofra Dibrane.

VALBONË

Valbonë is net als Theth een schitterend hooggebergtedorp, met enkele tientallen stenen huizen verspreid over een door gras en bomen gedomineerd dal, omzoomd met steile rotsen. Het oudste huis dateert van 1932. Het werd gebouwd door de opa van Mehmet die nu samen met zijn vrouw

Rosa en hun vier zonen Guesthouse Mehmeti runt in Quku i Valbonës, de grasrijke vlakke in de oksel van de weg, waar je aan de zuidkant terecht komt in een sprookjesachtige bos van oude beuken, grote brokken witte rots en een dik tapijt van bladeren en takken.

Net als in Theth zul je ook in Valbonë makkelijk gegrepen raken door het intrigerende uitzicht op de onherbergzame grijze keten die in het noorden voor je opdoemt, met de Maja e Jezercës (2692 m) als hoogste volledig Albanese top (de nog hogere Korab van 2764 m is voor de helft van Noord-Macedonië). In de herfst zie je met de zon een van minuut tot minuut veranderend kleurspoor over de hellingen trekken, een plaatje.

Valbonë was lang ongerept, een plaats voor avonturiers. Veel inwoners bouwden naast of bij hun eigen huis bescheiden chalets van maximaal drie verdiepingen als gastenverblijf. Maar sinds 2022 lijkt het gedaan met de romantiek van de kleinschaligheid, in ieder geval in Qender, een stuk voorbij Quku in de richting van het westelijke einde van de weg waar het wandelpad naar Theth begint. Hier is Valbona Resort en Spa verzezen dat aan enkele honderden gasten ruimte biedt. Ook liggen her en der al betonnen funderingen voor de kolossen van de toekomst. Totaal uit verhouding.

Blijf dus liever in Quku i Valbonës als je gaat voor romantiek. Daar vind je ook het Rilindja Hotel, waar gastheer Alfred je kan helpen aan goede kaarten en informatie, bijvoorbeeld over de aanwezigheid van bruine beren in het gebied.

Wandeltochten uit Valbonë

Behalve naar Theth langs een deel van de Via Dinarica (zie p. 131) zijn er diverse mooie wandelingen vanuit Valbonë. Een uitdagende hike van in totaal rond 9 uur is die naar Maja e Rosit, of Rosni Peak (2524 m), pal aan de grens met Montenegro. De gemarkeerde route met fantastische panorama's begint aan de overkant van de rivier en loopt via Kukaj. Reken er niet op dat je bij het barretje onderweg iets kunt krijgen.

De lokale overheid doet een hoopvol beroep op wandelaars. Op de achtergrond het gigantische Valbona Resort and Spa.

Bordjes voor de brug over de Mat bij het mooie Ulëz langs de SH6.

het verzet van een groep van enkele honderden inwoners de woede van de Italiaanse bezettingsmacht dusdanig op, dat deze de stad in 1943 zo goed als met de grond gelijkemaakt heeft. De communisten, die Burrel hielpen herbouwen, wilden voor de exploitatie van mijnen het afgelegen bergland ontsluiten met de aanleg van een spoor. Maar het spoor werd nooit voltooid, de mijnbouw bleef schamel, Burrel werd verlaten en het regime koos de plaats als verbanningsoord voor dissidenten. De gevangenis van Burrel, die ondanks protesten ook vandaag nog in gebruik is, werd een van de beruchtste gevangnissen in heel Albanië.

Gek genoeg vergeet je dit snel als je door de straten van het vriendelijke stadje loopt. Achter het enorme rechthoekige Ahmet Zogplein, waar diverse goede restaurants te vinden

zijn, strekt zich het vredige en lieflijke park uit genoemd naar Zogs vrouw Géraldine. Aan het einde van dit park, waar je ook de Grote Moskee van Burrel en enkele restaurants vindt, kun je in de diepte de onverharde Rruga Sule Kurti zien liggen. Hoewel er weinig te beleven is, is het leuk om langs deze wegen een wandeling door het dal te maken, een bijzondere afwisseling van bomen, struikgewas en bloemenwei met hier en daar een betonnen reliëf uit een nooit vergeten tijd.

Het bekende hotel Vila Bruçi, dat na Turizmi het eerste in Burrel was, heeft vanaf het terras en de balkons aan de achterkant een sensationeel uitzicht over dit dal en de bergen aan de overkant van de Mat. Manager Ilir Neziri weet veel van de streek en organiseert excursies naar het onherbergzame Macukull en het nationale park van Lurë met zijn plantrijke meren.

Het Meer van Ulëz

Hoewel je in Albanië makkelijk verwend raakt door het overvloedige natuurschoon, is toch ook de rit van Burrel over de SH6 naar het noordwesten weer vol verrassingen. Je ziet eiken, fluweelbomen, acacia's, varens en

De Serinabrug, middelste van de drie houten hangbruggen over de Mat bij Shkopet, met een paar jonge avonturiers.

struiken met een hartvormig blad dat vuurrood kleurt met de eerste koudestoten van de herfst. In de berm een rijkdom van wilde kruiden.

Bij Ulëz is een kolossaal stuwmeer, gecreëerd door het water van de Mat dat met een 64 m hoge dam wordt tegengehouden. De dam is gebouwd in 1957 en behoorde tot de eerste van de inmiddels 144 waterkrachtcentrales in Albanië. De stilte van het melkachtige, groenblauwe water kan wat dreigend zijn, maar het zicht erop is prachtig. Ook Ulëz zelf, dat over de spectaculaire stenen boogbrug (zie cover) rechtsaf langs de SH46 ligt, is een charmant, compact plaatsje waar je lekker vis kunt eten met uitzicht op het meer.

Ook verder rijdend langs de Mat wordt het landschap maar niet saai. Voor avonturiers zijn de hangende houten voetbruggen over de rivier een sterk magnetische attractie. Er zijn er drie van, ze zijn gemaakt voor de schaarse bewoners van de andere oever en boeren die daar het land bewerken. De 167 m lange brug bij Shkopet is het meest spectaculair, maar ook de Serinabrug enkele kilometers verder geeft een schitterend beeld, met de Mat die je naar het oosten door een kloof ziet gaan.

Een leuke plek om te stoppen is bij de camping van de sympathieke Malçi Brothers tussen Shkopet en de Serina-brug. Zij organiseren boottochtjes en serveren heerlijk eten pal aan het stuwmeer van Shkopet.

Vorbij de laatste hangbrug, bij Skuraj, komt de SH6 uit op de snelweg A1, die je naar het noordoosten toe in een half uur bij de tolpoortjes van Kukës brengt. Sla je linksaf, dan kun je na 3 km nog een opzienbarend maar

Boek met het werk van Taso. Op het afgebeelde schilderij *Bunkëret* uit 2001 is wel duidelijk wie en wat 'te kakken' staat.

klimaat van het communisme, dat alleen de utopische plaatjes wilde van een maatschappij in bloei. Ook van hem werd werk vernietigd. Zijn atelier toont een explosie van ideeën, beelden en fantasieën in olieverf, pastel en hout. Als hij thuis is, ontvangt hij je graag in zijn studio aan de Rruga 24 Maji.

Voor reliekenjagers is ook het ontstakelde gebouw tegenover Villa Sigal op de groenstrook langs de Rruga Reshit Çollaku interessant. Dit is het overblijfsel van een prestigieus hotel-restaurant waar koning Zog naar verluidt koffie dronk toen de Italianen binnenvielen in 1939. De communisten namen het hotel in beslag, maar na hun tijd is het pand

tot ruïne vervallen omdat het onmogelijk bleek alle wettige erfgenamen van de vorige eigenaar te traceren. Volgens de laatste berichten is er in 2022 echter een investeerder opgedoken, die het in oude luister wil herstellen.

Lijkt de groenstrook met het strandje, de beelden en een ambitieus odeon voor openluchtvoorstellingen overigens nog wat onbestemd, aan de oostkant van het aloude Hotel Enkelana is het duidelijk waar het heen gaat met Pogradec: cocktails, speedboten, brullende pubers. Ga daarom vooral ook wat dieper het stadje in, bijvoorbeeld naar de overdekte markt aan de Rruga Gani Butka, of de autovrije Rruga Naim Frashëri die kaarsrecht het woongebied tussen twee hoofdstraten doorkruist met leuke restaurants en bars, zoals het kleurrijke Shtepia Miqve. De promenade wordt in 2025 herbestraat om het verwachte grote toerisme aan te kunnen.

Naar Noord-Macedonië

Vanuit Pogradec is het nog geen half uur fietsen naar de grens met Noord-Macedonië (paspoort mee!). Net voor die grens ligt **Tushemisht**, een voor toeristen geheel gerestaureerd plaatsje waar je een aantal goede visrestaurants vindt, met eigen forellenvijver. Als je de beroemde koran of belushkë uit het meer wilt eten, de ohridforel, is het handig dit 's morgens te laten weten. Nog iets ten westen van Tushemisht ligt het weelderige en ook wat kitscherige park **Drilon**, waar ondergrondse bronnen opwellen en je bootjes kunt huren. Restaurant Vila Art, in dit park, was het vroegere zomerhuis van

Watertaxi bij Tushemisht op het spiegelgladde Meer van Ohrid.

de familie Hoxha. De omgeving werd ook gebruikt als locatie voor de film *Zonja nga Qyteti* (De dame uit de stad, 1976), een comedy van Kinostudio, de propagandafabriek van de communisten. De film vertelt het verhaal van een niet al te elegante vrouw met kolderieke stadse fratsen die valt voor de charmes van het pure leven op het land. Tussen de huizen kun je een bronzen beeld aantreffen van deze dame, die door de inwoners van het dorp liefkozend Teto Ollgës wordt genoemd, tante Olga.

Vorbij Tushemisht, enkele kilometers over de grens met Noord-Macedonië, kom je via een flinke parkeerplaats binnen de muren van het grote orthodoxe **klooster van Sveti Naum**. De heilig verklaarde naamgever, die in de 9de eeuw geboren werd, leefde bij het Meer van Ohrid, dat toen behoorde tot het Bulgaarse Rijk. Hij werkte aan het vertalen van de Bijbel in het oud-Slavisch en had met de ontwikkeling van het cyrillische schrift en het literatuuronderwijs een grote rol in het versterken van de Bulgaarse identiteit. In 905 stichtte hij het klooster, waar hij nu begraven ligt in het prachtige kerkje dat het hart van het complex vormt en dat van onder tot boven met donker geworden fresco's is bedekt. Volgens de legende kun je zijn hartslag nog horen als je een oor op het graf legt. De tuin rond het klooster is een geliefde locatie voor het maken van bruidsfoto's – ook vanwege de vele pauwen, die overigens niet bekendstaan om hun zonnige humeurkje.

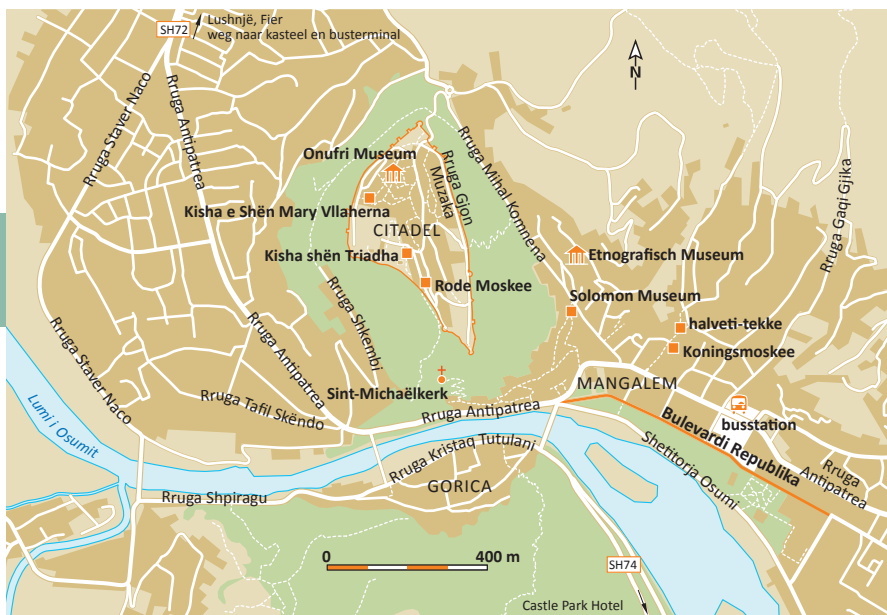

Het zuidwesten

Het zuidwesten van Albanië heeft alle ingrediënten voor een complete vakantie. Mangrovebos en kroeskoppelikanen in Divjakë, de betoverende stad van duizend ramen Berat, het kleurige Fier, het verlaten Olympia. Vlorë, waar het verkeer als olie door de stoplichtloze straten stroomt, Gjirokastër met zijn stille kasteel en straten vol boetiekjes en het Bijbelse landschap in militair gebied dat Orikom heet. Daar voorbij begint toeristisch Albanië, de Riviëra, met zijn parasolstranden, jetski's en poepsjieke appartementen aan zee. De commercie heeft hier de laatste jaren genadeloos toegeslagen, er is aan de kust haast geen plaats meer onbebouwd. Jammer... maar geen reden er niet heen te gaan – al was het maar voor de sensationele SH8 die je helemaal naar Butrint brengt, een van de rijkste schatkamers van Europese geschiedenis en cultuur.

Vrouw met bidketting in meditatie, in Dukat-Fshat.

Berat

Onufri was de aartspriester van Elbasan en dé iconenschilder van Albanië. In Venetië door de West-Europese cultuur aangeraakt, brak deze geestelijke met enkele artistieke conventies van zijn tijd. Zo gaf hij de voorheen zo stoïcijnse heiligen wat uitdrukking in het gezicht en gebruikte hij als eerste ook de kleur roze, in een mix van natuurlijke pigmenten waarvan hij het recept meenam in zijn graf.

De kerk is gebouwd in 1797 op de resten van een veel oudere kerk en heeft een sfeervolle binnenplaats en schaduwrijke portico. Binnen vind je behalve een duizeligmakende collectie iconen een mooi bewerkte preekstoel.

➤ ONUFRI MUSEUM, in de citadel, muzeumet-berat.al

De citadel zou ooit het onvoorstelbare aantal van 42 kerken hebben geteld. Een van de meest opvallende die er nog is, is de 13de-eeuwse Kisha Shën Triadha, gebouwd tegen de heuvel van het hoogst gelegen stuk, de *akropolis*. De oudste is de **Kisha e Shën Mary Vllaherna** (zie foto p. 37), een kleine kerk met een patchwork van steensoorten en bouwwijzen, waarvan de fundamenten mogelijk zijn gelegd in de 5de eeuw. Je ziet in de buitenmuur onder andere de techniek van *clausonage*, vierkantjes van stenen ingesloten door tegels. De kerk kreeg haar huidige naam nadat Berat de aanval van de Angevijnen in 1281 had weten af te slaan. In het interieur zijn fresco's te zien van Nikola, de zoon van Onufri, uit 1578. Sinds de zomer van 2023 is de kerk voor bezoekers opengesteld.

Wasgoed bij de vroegere wapenopslagplaats vlak na de ingang van het kasteel van Berat.

De bewoners en machthebbers van ommuurde steden was er in vroeger tijden veel aan gelegen zichzelf te kunnen redden. Op verschillende plaatsen bij de kerken zijn daarom door de rotsen heen ondergrondse putten geslagen voor de noodzakelijke watervoorziening. In het extra versterkte gedeelte van de citadel ligt ook een enorme opvangbak voor regenwater, een cisterne, nu een niet al te frisse ruimte waar de vleermuizen onderdak vinden. Pas in 2014 werd vlak bij dit waterbekken een deel van een mozaïek ontdekt dat wijst op het bestaan van een vroegere kathedraal op die plek.

De citadel is ook twee moskeeën rijk, beide erg vervallen. De 15de-eeuwse Rode Moskee lijkt met zijn afgebroken minaretspits eerder op een kapot fabriekje.

Halverwege de steile rots waarop de citadel gebouwd is, ligt de Byzantijnse **Sint-Michaëlkerk**. Je bereikt het sfeervolle kerkje, dat dagelijks te bezichtigen is, via een in 2021 opgeknapt steil gravelpad dat zich langs de rots slingert tussen de Rruga Antipatrea en de citadel, waar het aansluiting heeft vlak bij de Kisha e Shën Gergjit.

Mangalem

Gedrapeerd om de voet waarop de citadel gebouwd is, ligt de schilderachtige oude wijk Mangalem. Je vindt hier onder andere het hoekige restant van het Serail, het paleis van pasja Ahmed Kurt, die Centraal-Albanië bestuurde aan het einde van de 18de eeuw en die ook de opdracht gaf voor

Hoe moeilijker te bereiken, hoe groter de beloning: een stelregel die zeker opgaat voor het strand van Gjiropë, ver van de weg tussen Dhërmi en Vuno.

waaraan ook Nederlandse architecten van Cityföörster hebben meegewerkt. Het gaat om accommodatie verspreid over een groep smaakvol gerestoreerde oude huizen, naar het voorbeeld van de Italiaanse *albergo diffuso*. Beneden bij de kust liggen twee stranden, noordelijk het strand van Drymade, zuidelijk dat van Dhërmi. De weg ernaartoe is bezaaid met hotels, bars, restaurants en clubs.

Tussen Dhërmi en Vuno, bij Iljas, slingert een smalle weg omlaag naar het oude klooster van Theodoris. De bouw van het klooster startte in de 14de eeuw, maar toen het geld op was stopte het werk. Pas na zo'n 500 jaar is men verder gegaan, met bijdragen van andere kloosters uit de omgeving. Zowel de weg als het klooster zijn in 2018 geheel gerestaureerd. Vanaf de parkeerplaats kun je naar beneden om naar het mooie, ingesloten strand van Gjiropë te gaan.

In Vuno, het volgende dorp, vind je de verlaten resten van de Basiliek van Sint-Spiridon Vuno, een cultureel monument. De basiliek werd eind 18de eeuw gebouwd op oudere fundamenten. Je ziet behalve graffiti resten van fresco's en een zwaar aangetaste iconostase, decoraties waaraan destijds alle dorpingen meebetaalden, zo meldt een inscriptie. Ga rechtsaf richting strand en direct weer rechtsaf. Het mooie zandstrand van Jalë is nog een stuk verder naar beneden langs de hoofdweg. Aan de noordkant vind je het trendy Folie Marine en op ongeveer 1 km naar de andere kant de relatief stille baai Gjiri i Akuariumit waar het prachtig snorkelen moet zijn.

Gecamoufleerde geit in Himarë. In de molentjes herkennen we een Grieks nationalistisch sentiment.

Himarë en Palermo

Himarë is de grootste stad op de route tussen Vlorë en Sarandë. Opgravingen in nabijgelegen grotten hebben aangetoond dat de plaats al in de 6de eeuw v.Chr. bewoond is geweest. Op de top van de heuvel, 360 m boven zee, liggen de resten van een Illyrische citadel rond en aan een wirwar van kleine geplaveide straatjes in de oude wijk Kastro. De meeste inwoners van Himarë zijn net als in veel andere plaatsen in het zuiden etnisch Grieks. Vooral in de laatste decennia is hier het Grieks als omgangstaal dominant geworden, mede onder invloed van seizoenarbeiders uit Griekenland. Het taal- en cultuurvraagstuk leidt ook in Himarë geregeld tot conflicten.

De stranden van Himarë zijn goed toegankelijk, de zee is met zijn steil wegzakkende bodem ideaal voor zwemmers en het water is helder blauw. De plek is zo populair dat 's zomers de hotels, campings en restaurants vaak daverend uit hun voegen barsten, niet zonder gevolgen voor de goede sfeer en het humeur van bedienend personeel.

Eveneens populair maar van een andere orde is Porto Palermo, een oogvormig stukje land in de **Baai van Palermo** waar je een van de meest onverwoestbare verdedigingswerken ziet opduiken die je in Albanië zult vinden: een kasteel opgetrokken uit grijze brokken rots, met metersdikke muren, schietgaten en kantelen. Het behoorde tot Ali Pasha, die eind 18de eeuw het zuiden van Albanië met harde hand onder controle hield (zie kader p. 247). Onder de communisten werd het enkele jaren als interneringskamp gebruikt, tot dit vanwege de nabijheid van Italiaanse schepen te riskant werd